

Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень

УДК 340.12(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.14967144>

Суспільно-політичні погляди Ореста Зибачинського

Стрілець Василь Васильович

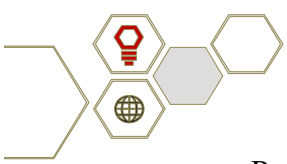
доктор історичних наук, кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри теорії держави і права та конституційного права Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад Міжрегіональна Академія управління персоналом», 03039, Київ, вул. Фрометівська, 2, iarm@iarm.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0001-7790-5789>

Талах Анатолій Миколайович

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри теорії держави і права та конституційного права Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад Міжрегіональна Академія управління персоналом», 03039, Київ, вул. Фрометівська, 2, <https://orcid.org/0000-0002-9517-0920>

Прийнято: 15.02.2025 | Опубліковано: 28.02.2025

***Анотація.** Метою статті є комплексний аналіз на основі історичного та проблемно-концептуального методів особливостей поглядів відомого представника інтелектуальної еліти українського визвольного руху ХХ століття Ореста Зибачинського на суспільно-політичні процеси, зокрема на складові і рушійні сили розвитку політичних інститутів, насамперед, державу, її взаємини з церквою, роль національних і соціальних революцій, політичні ідеології та відповідні практики їх реалізації.*

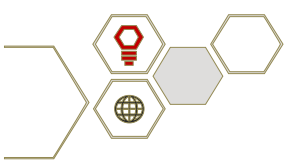


Визначено, що в основі системи поглядів українського мислителя лежить запропонована ним ідея свободарності як безперервного руху до свободи у всіх сферах суспільно-політичного життя. Національний принцип розвитку людства Зибачинський вважав визначальним, а національну незалежність – постулатом, якого не можливо оминати, а лише – реалізувати. Для нього національна незалежність і політична свобода є самодостатніми цінностями та необхідними умовами соціально-економічного визволення людини і нації. Творчу спадщину Ореста Зибачівського пронизує обґрунтування шляхів визволення України, визначення її ролі й місця в світовій історії, в розвитку людства.

Особливостями поглядів Ореста Зибачинського є оперування поняттями «спільнота» і «суспільність» із запропонованим ним їх змістовним наповненням при здійсненні аналізу різних аспектів суспільно-політичного життя, зокрема наслідків і перспектив практичної реалізації тих чи інших політичних ідеологій.

Простежено оцінку Зибачинським націоналізму, соціалізму, комунізму й демократії як політичних ідеологій та відповідних практик, що їх він називає суспільно-політичними системами «мислення і діяння». Визначено, що Орест Зибачинський з усіх сучасних йому політичних систем та способів правління визначає саме західні демократії частково відповідними вищим формам людського розвитку. А нові виміри демократії на основі інтегрального ідеалу свободи були б спроможні забезпечити свободу особистості, групи й народів людства.

Ключові слова: *свободарність, національна незалежність, національні і соціальні революції, націоналізм, соціалізм, комунізм, демократія.*



Social and political views of Orest Zybachynskyi

Vasyl Strilets

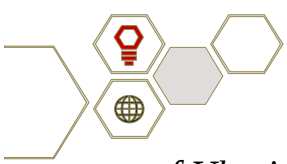
Doctor of Historical Sciences, PhD in Law, Professor, Professor of the Department of Theory of State and Law and Constitutional Law, Private Joint-Stock Company "Higher education institution "Interregional Academy of Personnel Management", 2 Frometivska St, Kiev, 03039, iapm@iapm.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0001-7790-5789>

Anatolii Talakh

PhD in Law, Associate Professor, Head of the Department of Theory of State and Law and Constitutional Law, Private Joint-Stock Company "Higher education institution "Interregional Academy of Personnel Management", 2 Frometivska St, Kiev, <https://orcid.org/0000-0002-9517-0920>

Abstract. *Based on historical and problem-conceptual methods, the article provides a comprehensive analysis of the particular views of the prominent representative of the twentieth century Ukrainian free movement's intellectual elite, Orest Zybachynskyi, on social and political processes, in particular, the constituents and ruinous forces of the development of political institutions, first of all, the state, its relationship with the church, the role of national and social revolutions, political ideologies and corresponding practices of their implementation.*

It is stated that the basis of the Ukrainian thinker's system of views lies in his idea of svobodarnist as a continuous movement towards freedom in all spheres of social and political life. Zybachynskyi considered the national principle of humanity development to be primary, and national independence to be a postulate that could not be omitted, only implemented. He regarded national independence and political freedom as self-sufficient values and prerequisites for the socio-economic freedom of a man and a nation. Orest Zybachynskyi's legacy comprises the substantiation of ways



of Ukraine's liberation and determining its role and place in the world history and in the development of humanity.

The peculiarities of Orest Zybachynskiy's views are based on the concepts of "community" and "society" and their content when analysing various aspects of social and political life, in particular, consequences and prospects for the practical implementation of these or other political ideologies.

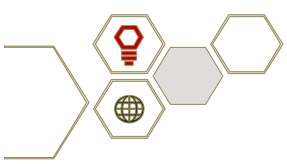
The article reveals Zybachynskiy's assessment of nationalism, socialism, communism and democracy as political ideologies and corresponding practices called by social and political systems of "thinking and taking action". It points out that Orest Zybachynskiy, from all current political systems and methods of government, identifies Western democracies as partly compliant with the greater forms of human development. According to him, new dimensions of democracy, based on the integral ideal of freedom, would be able to ensure the freedom of individuals, groups and peoples of humanity.

Keywords: *svobodarnist, national independence, national and social revolutions, nationalism, socialism, communism, democracy.*

Постановка проблеми. Одним із помітних представників інтелектуальної еліти українського визвольного руху XX століття був Орест Зибачинський. В літературі його називають ідеологом визвольних змагань українського народу та філософом [1, с. 3], публіцистом [2, с. 182], письменником [3, с. 10], вченим [4, с. 163], «автором творів філософсько-релігійного змісту» [5, с. 72], українським мислителем [6, с. 225].

Оскільки Орест Зибачинський упродовж 1930 – 1950-х рр. належав до провідних діячів Організації українських націоналістів (мельниківців) [7, с. 356; 8, с. 827], його, можна назвати одним з ідеологів українського націоналістичного руху з певними застереженнями, оскільки, починаючи з 60-х рр., Зибачинський доволі критично оцінював ідеологію і практичну діяльність ОУН.

В низці праць, написаних в еміграційний період свого життя і діяльності, Орест Зибачинський виклав свою систему поглядів на суспільно-політичні



процеси та історіософського аналізу минулого України в контексті світової історії.

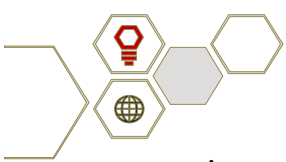
Аналіз останніх досліджень і публікацій. З певних причин, зокрема своєрідного викладу та певної складності деяких його підходів, комплексного характеру поєднання різнопланових складових вчення, погляди Ореста Зибачинського до сьогодні не отримало ґрунтовного комплексного осмислення, що зумовлює актуальність запропонованого дослідження.

Як не дивно, але життю і творчості Ореста Зибачинського присвячено лише декілька сучасних наукових публікацій, в яких простежується його діяльність та здійснюються спроби загальної оцінки його вчення. Це праці Я. Антонюка [9], Ю. Клим'юка [10] та А. Свідзинського, в якій розглянуто в загальних рисах історіософське бачення Орестом Зибачинським історії України в контексті світової історії [11].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Потенційний внесок запропонованого дослідження полягає у виокремленні та простеженні підходів українського мислителя до суто суспільно-політичних процесів в контексті запропонованого ним вчення про свободарність. Оскільки суспільно-політичні погляди Зибачинського фрагментарно вбудовані в переважно історіософські за характером праці, написані значною мірою в своєрідному публіцистичному стилі, постає потреба аналізу політичних аспектів понять «спільнота» і «суспільність», , питань національного принципу розвитку людства, національного, політичного, економічного і соціального визволення нації і людини; сутнісних характеристик Зибачинським націоналізму, соціалізму, комунізму й демократії, що визначаються ним як політичні системи «мислення і діяння».

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є комплексний аналіз особливостей поглядів Ореста Зибачинського на суспільно-політичні процеси, зокрема на складові і рушійні сили розвитку політичних інститутів, насамперед, держави, її взаємини з церквою, роль національних і



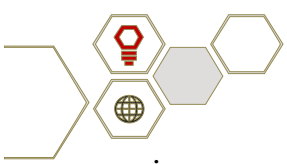
соціальних революцій, вплив економічних відносин на суспільно-політичне життя, політичні ідеології та відповідні практики їх реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головною ідеєю студій Ореста Зибачинського, що пронизує всі його твори, є поняття свободи в різних її проявах. За Зибачинським, суть людини – це органічне поєднання суб'єкту (індивіду) і етосу (цінностей і норм поведінки певного соціуму), а розвиток суб'єкту шляхом його підпорядкування етосу – єдиний шлях розвитку людини. Свобода людини – це встановлення рівноваги між суб'єктом і етосом [12, с. 14, 15].

Важливим авторським поняттям, яким оперує Орест Зибачинський в своїх працях, є свободарність, що визначається ним як культура єднання інтуїції, душі та розуму людини [13, с. 61], як перманентний рух до свободи у всіх сферах життя, як культура свободи [12, с. 18]. Нове інтегральне розуміння свободи означає розвиток світової революції за свободарну інтеграцію людства [12, с. 19], оскільки людство виступає проти національної нівеляції, знищення індивідуальності та ідентичності, уніфікації переконань, проти виключності «однієї раси, нації, верстви, партії, ідеології чи особи» [14, с. 32].

Національний принцип розвитку людства Зибачинський вважав визначальним, а національну незалежність – постулатом, якого не можливо оминати, а лише – реалізувати [14, с. 32]. Національну і політичну свободу мислитель трактував як необхідну передумову економічного і соціального визволення [14, с. 75]. Тому розчленування всіх імперій на незалежні національні держави і інституалізація свободи людини і нації Зибачинський вважав передумовою прогресивного поступу людства [14, с. 35]. В умовах світової конфронтації фрагментарних сил свободи і сил поневолення перемога перших вимагає їх консолідації на основі ідеалу свободи [15, с. 89].

Зибачинський при аналізі суспільно-політичних процесів в національному вимірі використовує поняття «спільнота» і «суспільність» із запропонованим ним змістовним наповненням. Спільнота визначається ним як спільна воля етнічних мас, а суспільність – консолідований усвідомленням певного етичного

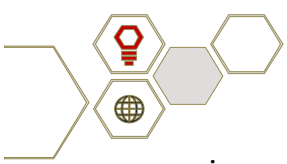


ідеалу соціум [12, с. 93]. «Збірний суб'єкт вирощує спільноту нації, збірний етос – суцільність суспільність», – підкреслює він в своїй останній праці «Воля до свободи». Держава, що утверджується через насильство спільноти над суспільністю, або суспільності над спільнотою є історичним анахронізмом [16, с. 97].

Особа-група й спільнота-суспільність творять в державі нації цілість. Якщо спільнота-суспільність на державу не спроможеться, то над ними запанує чужа держава. Таке зовнішнє поневолення роз'єднує націю, й «жахлива драма лежить в цьому роздиранні спільноти-суспільності живцем». Отже тільки власна держава як органічна інтеграція спільноти й суспільності нації є необхідною історичною умовою сучасних форм життя людини та їх дальшого розвитку [12, с. 109].

Така національна держава – це взаємообумовлене поєднання суб'єкту та суспільного етосу, оскільки нівеляція суб'єкту унеможлиблює етос, а ігнорування етосу унеможлиблює розвиток суб'єкту. Зибачинський переконаний, що дилемою новітньої історії є свобода або поневолення. Без вільної держави спільнота не в змозі забезпечити історичний розвиток суспільності, а суспільність – історичний розвиток спільноти. В такій державі спільнота забезпечує культурний і політичний розвиток нації, а суспільність – соціально-економічні аспекти її функціонування. Спільнота намагається стабілізуватися в державі, яку суспільність осучаснює. Ігнорування суспільності на користь спільноти призводить лише до преференцій для її еліти. Забезпечення суспільності за рахунок спільноти насправді йде на користь певному класу чи панівній «ексклюзивній» групі. За таких обставин починається суспільна стагнація та антагонізація, які унеможливлюють свободу та завершуються тиранією і поневоленням, що неминує призводити до катастрофи [12, с. 110].

Оскільки держава, що була донедавна історично волевиявленням спільноти, має повноцінно забезпечити етичні виміри суспільності, що є необхідною умовою національної суверенності, вона вимагає нової структуризації. Адже, за Зибачинським, багатопартійна система фрагментаризує



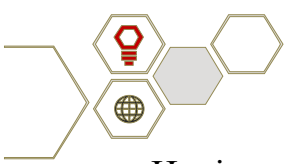
націю, дезінтегрована партійна система стає підґрунтям диктатури, тоді як однопартійна система неминуче утверджує тоталітаризм. Фрагментаризація стає бар'єром для демократичних свобод, диктатура унеможливує волевиявлення спільноти, а тоталітаризм взагалі руйнує суспільство [12, с. 115].

Характеризуючи вплив економічних відносин на суспільно-політичне життя, Зибачинський стверджує, що сліпа гра економічних сил зумовлює внутрішньосуспільну поляризацію і колоніальну та імперіалістичну зовнішню політику. Суспільність, що неспроможна інтегрувати капітал-працю як цілість призводить до кризи, дезінтеграції та хаосу. Стабільне суспільство вимагає взаємодоповнення його спільноти та суспільності, тобто встановлення економічної свободи нарівні з політичними, духовними й культурними здобутками людини, оскільки протистояння між капіталом і працею призводить до встановлення диктатури та тоталітарних режимів [16, с. 86].

Ідея революції також є однією з основоположних в суспільно-політичних поглядах Зибачинського, який переконаний в тому, що національні й соціальні революції є єдиним фактором постання модерних націй, а народи, які не зазнавали революційних змін, йдуть у фарватері великих націй, користуючись їхніми здобутками. Такі народи залишаються духовно підпорядкованими, соціально нестабільними, нездатними до поступу. В кризових умовах такі народи стають сприятливим середовищем для утвердження диктатури в тих чи інших формах [12, с. 95].

Характеризуючи роль церкви в суспільно-політичному житті Зибачинський стверджує, що її єдність з державою призводила до абсолютизму, натомість розмежування політичної і церковної влади зумовлювало свободу. «Всі абсолютизми основували свій правопорядок на єднанні церкви з державою й проголошували його «з волі Бога», - наголошує він і наводить приклад Французької революції з її ідеалами свободи, рівності й братерства [12, с. 106].

Коли замість релігії, зазначає Зибачинський, утверджується ідеологія, місце абсолютизму заступає режим терору. Так, російський більшовизм, що базувався на догматичності комунізму встановив деспотичний тоталітаризм.

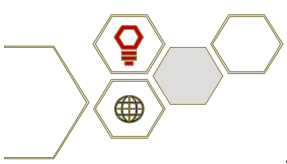


Націонал-соціалізм як квазі-релігія Третього рейху встановив диктатуру фюрера. «Абсолютизм – це незмінний вислід, коли цезар, держава чи доктрина починають «боготворитись», – наголошує Зибачинський [12, с. 106-107].

Значну увагу в своїх творах Орест Зибачинський приділяє націоналізму, соціалізму, комунізму й демократії як політичним ідеологіям та відповідним практикам, що їх він називає суспільно-політичними системами «мислення і діяння» [16, с. 70]. Зибачинський стверджує, що ідеал кожного народу – це нація свободи. За відсутності ідеалу утверджуються свавілля і авторитет. Культ авторитету призводить до ідеологій, які виокремлюються з філософії наприкінці ХІХ ст. і які, на його думку, оформлювали певну суспільну ідею в систему і методику групової виключності, псевдо-науковості, ідейної невиразності та догматизму. Ідеологія встановлює тоталітаризм як культ певної виключної групи, яка ототожнює потреби всієї нації або суспільства з вимогами одної партії та її ідеології. «Маркс не толерував побіч себе ніякого іншого «пророка», Ленін – ніякого іншого «апостола». Донцов уважав всі прояви націоналізму не його гатунку єресями, – стверджує Зибачинський [15, с. 69].

За оцінкою Зибачинського, націоналізм може бути завойовницький, визвольний, культурний, політичний, расовий та релігійний. Саме визвольний націоналізм трансформує народ в націю. Але за кристалізації націоналізму як політичної організації утверджується ідеологія виключності і самопоклоніння [15, с. 75-76]. Водночас поляризація визвольних сил поневолених народів у межах тоталітарного націоналізму матиме наслідком їх протистояння, що унеможливить стабілізацію відносин між народами [15, с. 83].

Соціалізм визначається Зибачинським як прагнення інтегрованих суспільних сил національної спільноти брати участь у стабілізації демократичного державного ладу, що забезпечує тривалий економічний розвиток зі справедливою винагородою за працю та встановлення успішної системи соціального забезпечення [16, с. 88]. Тобто соціалізм розуміється як певна форма демократії («західний соціалізм»), що усвідомила потребу планомірного забезпечення матеріальних аспектів свободи [17, с. 74]. Разом з



тим соціалізм часто переходить в крайні екстремістські, тобто, комуністичні форми, що призводять до фрагментування народу за класовою ознакою та зумовлює втрату соціалізмом своєї ідентичності [16, с. 70].

За Зибачинським, програмним завданням націоналізму є «держава нації», тоді як становлення «держава народу» є програмним завданням соціалізму. Соціалізм формує суспільність народу на шкоду його спільноті, а націоналізм розвиває спільноту народу, нехтуючи його суспільністю. Потворними виявилися різнопланові поєднання соціалізму і націоналізму у тоталітарних формах (більшовизм, фашизм та націонал-соціалізм) з їх імперіалізмом і геноцидом [16, с. 69].

Комунізм трактується Зибачинським як тотальна узурпація національного самовизначення, політичного волевиявлення, культурної творчості та економічної продуктивності нації. Месіанство «комуністичного визволення» неминуче завершується терором, оскільки класова боротьба несумісна з демократією. Партійна бюрократія встановлює безконтрольний культ насильства, поневолює народи та прямує до рабства глобальних масштабів [14, с. 24-25].

Демократія визначається Зибачинським як система гармонійно забезпечення зафіксованих конституцією суспільних, політичних, економічних, культурних та релігійних права і вольностей громадян держави [6, с. 88]. Демократія як «народна школа вольностей» [15, с. 70] унормовується законотворчістю вільно обраного парламенту. Демократія – це правління більшості та опозиції меншості з її контрольною функцією, що може, за певних обставин зумовлювати суспільно-політичну кризу. Криза поглиблюється, коли вільна гра економічних сил призводить до значного майнового розшарування. Трансформація держави у соціальну проблеми не вирішує [15, с. 84].

Зибачинський переконаний, що демократія, крім політичних прав («вольностей»), «універсальних вимірів свободи» все ж не утвердила, натомість розвинула капіталізм та колоніалізм. Діючи як вільне поєднання різнопланових суспільних сил, перебуваючи під загрозою націоналізму і соціалізму, демократія,



на його думку, виявилася малопридатною для повноцінного розвитку спільноти і суспільності [16, с. 69].

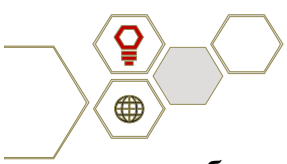
Оскільки приватна власність має суспільний характер, то демократія постійно перебуває в конфронтації з соціалістичною ідеєю економічної переваги суспільності. Однак державна власність нівелює і бюрократично поневолює. Приватна власність не створює умови для того, щоб кожний член суспільності став власником, а реалізація соціалістичної ідеї усупільнення зумовлює нагляд політичного режиму над громадянами, які його обрали. На погляд Зибачинського, лише кооперативний рух здатний забезпечити соціальну справедливість і цілісний розвиток суспільства. Кооперація як система взаємодоповнення приватних і колективних форм власності та виробництва має стати основою економічної розбудови суспільності [16, с. 96-97].

Узагальнюючи, Орест Зибачинський зауважує, що етапами людської історії людства є «завойовницькі розбої, фрагментарні вольності, універсалізм свободи», і саме західні демократії з їх «вольностями» є основою досягнення глибших і ширших вимірів свободи [16, с. 92-93].

Він наголошує, що попередня історія людства – це переважно експансія, насильство, цезаризм, релігійні переслідування, імперіалізм, ідеологічне промивання мізків, нівеляція, геноцид. Однак вищими формами людського розвитку є симетрія, рівновага, духовний розвиток, служіння ідеалові. З усіх сучасних політичних систем та методів державного управління західні демократії єдино здатні та схильні задовольнити деякі з цих ідеалів. А нові виміри демократії на основі інтегрального ідеалу свободи були б спроможні забезпечити свободу особистості, групи й народів людства [16, с. 95-96].

Висновки. В основі системи поглядів українського мислителя Ореста Зибачинського лежить запропонована ним ідея свободарності як безперервного руху до свободи у всіх сферах суспільно-політичного життя.

Національний принцип розвитку людства Зибачинський вважав визначальним, а національну незалежність – постулатом, якого не можливо оминати, а лише – реалізувати. Для нього національна незалежність і політична



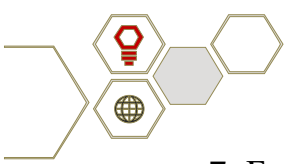
свобода є самодостатніми цінностями і необхідними умовами соціально-економічного визволення людини і нації.

Особливостями поглядів Ореста Зибачинського є оперування поняттями «спільнота» і «суспільність» (із запропонованим ним їх змістовним наповненням) для аналізу різних аспектів суспільно-політичного життя. Зибачинський стверджує, що лише власна держава як органічне поєднання спільноти й суспільності нації, що утверджується через революційні зміни, є умовою забезпечення прогресивного суспільного розвитку.

Аналізуючи націоналізм, соціалізм, комунізм й демократію як політичні ідеології та їх практичну реалізацію в масштабах людства та окремих націй, Орест Зибачинський доводить, що лише західні демократії певною мірою відповідають вищим формам людського розвитку. За переконанням мислителя, нові форми демократії, ґрунтовані на основі інтегрального ідеалу свободи, спроможні забезпечити вільний розвиток особистості, груп й народів людства.

Список використаних джерел

1. Гусар Ю. «Ідеолог визвольних змагань українського народу»: [15 травня 100 років від дня народження публіциста, філософа Ореста Рудольфовича Зибачинського] // Буковинське віче. 2012. 11 травня (№ 19). С. 3.
2. Бібліографічні нотатки про українських письменників в Австралії // Новий обрій. Мельборн, «Веселка», 1967. Ч. 3. С. 181-184.
3. Шморгун О. Українська нація як гарант прав і свобод особистості // Розбудова держави. Київ, 2000. № 1-6. С. 3-16.
4. Музичко О. Козакознавство в інтелектуальних студіях української діаспори Австралії у другій половині ХХ ст. // Чорноморська минувшина. 2023. Вип. 18. С. 154-164.
5. Долгочуб В. Пригадуючи майбутнє. Нариси з етнографії українського неоязичництва. Одеса: [б. в.], 2015. 135 с.
6. Жила В. Орест Зибачинський, Воля до свободи. Нью-Йорк, Українське історичне видавництво, 1993. Ч. 1-4 (116-119). С. 225-228.



7. Буковина. Її минуле і сучасне / під ред. Д. Квітковського, Т. Бриндзана, А. Жуковського. Париж; Філадельфія; Детройт: Зелена Буковина, 1956. 965 с.
8. Енциклопедія Українознавства. Т. 3: словникова частина. Під ред. В. Кубійовича. Париж-Мюнхен: «Молоде життя», 1959. С. 805-1200 с.
9. Антонюк Я. Життєпис Ореста Зибачинського (1912—1993). Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. Спільний українсько-румунський науковий журнал [редкол. Т. М. Бойчук та ін.]. Чернівці – Сучава: БДМУ, 2018. № 4(20). С. 60-67
10. Клим'юк Ю. Абсолют Ореста Зибачинського [Текст]: ювілеї / Ю. Клим'юк // Буковинський журнал. 2002. № 1/2. С. 76-84.
11. Свідзинський А. Історіософська спадщина Ореста Зибачинського // Сучасність, 1995. № 6. С. 89-94.
12. Зибачинський О. Інтегральна революція». Мюнхен: «Logos» 1960. 343 с.
13. Зибачинський О. Свободарність. Сідней: Б.м., 1955. 84 с.
14. Зибачинський-Орлан О. Свободарний Маніфест. Програма нової доби. Торонто: «Kiev Printers», 1978. 46 с.
15. Зибачинський-Орлан О. Меч духа. Вінніпег: Друкарня видавництва «Тризуб», 1980. 11 с.
16. Зибачинський-Орлан Орест. Воля до свободи: Думки про світ, людину й абсолют. Сідней-Париж: Українське слово, 1988. 140 с.
17. Зибачинський Орест. Ренесанс-Реформація-Революція / З передмовою д-ра Дениса Квітковського. Сідней – Чикаго: Самостійна Україна, 1969. 88 с.